

FORUMI PËR INICIATIVA QYTETARE
FORUM ZA GRAĐANSKE INICIJATIVE
FORUM FOR CIVIC INITIATIVES

Tetor 2008

SIGURIA NË SHKOLLA Sfidë për qytetarët dhe institucionet

B | T | D

The Balkan Trust for
Democracy

Përmbajta e raportit

I. Hyrje.....	2
II. Konstatime të përgjithshme.....	3
III. Puna me shkolla – Këshillat e shkollave – Trajnimi.....	5
IV. Komuna – Drejtoria e Arsimit.....	9
V. Institucionet qendrore.....	9
VI. Media – Dokumentari.....	10
VII. Mësimet e marra dhe rekomandimet.....	12

Akronimet

FIQ	Forumi për Iniciativa Qytetare
MASHT	Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë
MD	Ministria e Drejtësisë
MPB	Ministria e Punëve të Brendshme
MPMS	Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale
KGJ	Këshilli Gjyqësor i Kosovës
SHS	Shërbimi Sprovues
SHPK	Shërbimi Policor i Kosovës

Mirënjohje

Ky raport është shkruar nga ekipi i projektit “Siguria në shkolla” në Forumin për Iniciativa Qytetare. Falenderojmë Balkan Trust for Democracy (BTD) nga SHBA-të për përkrahjen e çmueshme financiare. Njëherit, falenderojmë të gjithë bashkëpunëtorët të cilët me kontributin e tyre bënë të mundur realizimin e suksesshëm të këtij projekti.

Hyrje

Përmirësimi i sigurisë në shkolla dhe forcimi i ndjenjës së pronësisë qytetare për zgjidhjen e problemeve të sigurisë dhe për të krijuar një mjedis më të sigurt e një sistem më efikas arsimor, vazhdon të mbetet një ndër prioritetet e punës së Forumit për Iniciativa Qytetare.

Projekti “Siguria në shkolla” i filluar në vitin 2005, në shkollat e mesme të Gjilanit dhe Ferizajt, u implementua këtë vit edhe në tri shkollat e mesme të Prishtinës, të identifikuar në raportin e fundit të FIQ¹ si shkollat më problematike në komunën e Prishtinës.

Puna konkrete për të zgjidhur problemet e sigurisë në shkollat e mesme të Gjilanit dhe Ferizajt ka prodhuar suksese të shumta, duke bërë të mundur kështu zgjidhjen e problemeve të sigurisë dhe atë përmes forcimit të rolit të Këshillit të Nxënësve në luftimin dhe parandalimin e incidenteve të ndryshme të dhunës, forcimin e bashkëpunimit mes institucioneve përgjegjëse të sigurisë dhe Këshillit të nxënësve dhe prindërve, mbajtjen me rregull të uniformave, takimet e rregullta të Këshillit të Nxënësve, informimi me rregull i policisë për çështje të ndryshme brenda për brenda shkollave etj. Rezultate konkrete janë shënuar edhe sa i përket përmirësimit të sigurisë në mjedisin e brendshëm fizik të shkollave dhe atë përmes ndërtimit të rrethojave përreth oborrit të shkollave, për të parandaluar kështu hyrjen e personave të panjohur dhe të padashur për nxënësit dhe personelin mësimor.

Për t’u siguruar që shkollat të kenë një Këshill efikas dhe të qëndrueshëm, FIQ ka bërë të mundur krijimin e zyrave të Këshillit të Nxënësve në Gjilan dhe Ferizaj, duke u mundësuar kështu aktivitet të vazhdueshëm dhe afatgjatë në luftimin dhe parandalimin e incidenteve të ndryshme brenda dhe jashtë shkollës.

Siguria në shkollat e mesme të Kosovës vazhdon të mbetet sfidë për komunitetin dhe institucionet e Kosovës, edhe pse duket se hapa drejt përmirësimit të gjendjes janë duke u planifikuar nga institucionet tona, ndonëse rezultate konkrete nuk janë parë ende.

Tani kur Kosova është duke e kompletuar kornizën e vet legjislativë të sigurisë, duket se edhe problemeve të sigurisë në shkolla do të mund t’u jepet një përgjigje institucionale, edhe pse nuk dihet nëse kjo do të mund të ndodhë shpejtë. Në fund të pjesës së parë të këtij viti, MPB, MASHT, Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale, Policia e Kosovës, Këshilli Gjyqësor i Kosovës etj., hartuan një Memorandum Bashkëpunimi me qëllim kryesor parandalimin e sjelljeve asociale dhe delikumente në institucionet edukativo-arsimore dhe aftësuese të Republikës së Kosovës.

FIQ mirëpriti këtë hap shumë të nevojshëm për shkollat tona duke shpresuar që Qeveria e Kosovës do të krijojë dhe vë në veprim edhe mekanizma tjerë përcjellës,

¹ Safety in Schools: Challenge for the Community - http://www.fiq-fci.org/images/publications/safety_in_schools.pdf

për të siguruar një zbatim të suksesshëm të aktiviteteve dhe përgjegjësi që dalin nga ky memorandum për palët nënshkruese. FIQ konsideron se Qeveria duhet të siguroj edhe mekanizma monitorues për t'u siguruar që memorandumit është duke u zbatuar nga palët. Një monitorim të tillë do të mund ta bënin edhe mediat dhe shoqëria civile.

Si pjesë e Strategjisë së Kosovës për siguri, MPB-ja është në fazën e hartimit të një strategjie vendore për përmirësimin e sigurisë në shkolla, strategji kjo që synon që në planin afatgjatë të garantoj kushte edukativo-arsimore në një mjedis të qetë dhe të sigurtë, ku të gjithë akterët relevant në fushën e arsimit dhe sigurisë do të vihen në veprim. Shenjat nga MPB-ja janë se hartimi i kësaj strategjie pritet të filloj në fund të këtij viti.

FIQ konsideron se procesit të hartimit të strategjisë për siguri në shkolla duhet t'i prijë një proces i hapur konsultativ me të gjithë akterët relevant në fushën e arsimit dhe sigurisë, duke përfshirë këtu personelin mësimor, nxënësit, drejtoritë e arsimit, prindërit, policinë e Kosovës, organet e drejtësisë, organizata të shoqërisë civile dhe grupet tjera të interesit. Procesi i draftimit të strategjisë duhet të udhëhiqet nga ekspertë vendor me një mbështetje nga organizatat ndërkombëtare në Kosovë. Është shumë me rëndësi që gjatë procesit të draftimit të strategjisë për siguri në shkolla të merren parasysh kushtet dhe karakteristikat e shoqërisë kosovare, dhe se strategjia të bazohet në nevojat dhe veçoritë reale të shoqërisë sonë. Ne jemi dëshmitarë të sjelljes së përvojave të ndryshme nga vende të ndryshme të botës me idenë që do të mund të aplikohen dhe funksionojnë edhe tek ne, por e vërteta është se asnjëherë nuk kemi pasur sukses, andaj kjo nuk guxon të ndodhë në rastin e tanishëm. Në Kosovë janë bërë mjaft eksperimente me ligje e strategji të përkthyer nga vendet tjera, tani është koha që Kosova të qeveriset në bazë të nevojave të qytetarëve dhe karakteristikave të jetës së qytetarëve të vet, duke shfrytëzuar maksimalisht praninë e organizatave ndërkombëtare.

II. Konstatime të përgjithshme

Është vërejtur se Këshillat e shkollave në gati të gjitha shkollat e mesme, nuk luajnë rolin e përcaktuar sipas ligjit për arsimin fillor dhe të mesëm², ku në nënin 29 për Këshillat e Shkollave precizohet: 29.1 *Çdo institucion arsimor me fonde publike ka një Këshill të shkollës. Në rast se Këshilli i shkollës nuk krijohet dot ose nuk arrin të mbledhet për një periudhë prej tre muajsh, funksionet e tij i kalojnë drejtorit të shkollës, me kusht që të paktën një herë në vit të bëhen përpjekje të tjera për të krijuar Këshillin dhe për ta mbledhur atë*, duke pasuar neni. 29.2: *Përbërja e këshillit të shkollës: 3 përfaqësues të prindërve; 5 përfaqësues të mësuesve të shkollës; Në rastin e shkollave të niveleve 2 dhe 3 (të mesme), 1 përfaqësues i nxënësve të zgjedhur nga dhe ndër nxënësit e asaj shkolle*". Poashtu, në vijim, neni 29.9 thekson se: *"Këshilli i Shkollës ka të drejtë:*

(a) Të hartojë rregullat e shkollës, të cilat i paraqiten për miratim komunës;

(b) Të zgjedhë një përfaqësues të prindërve dhe një përfaqësues të mësuesve për të marrë

² http://www.masht-gov.net/advCms/documents/1_RREG_LIGJI_SHQIP_Nr.20022.pdf

pjesë në emërimin e drejtorit dhe mësuesve në shkollë sipas procedurave të përcaktuara në këtë Ligj dhe në udhëzimet e nxjerra në bazë të tij ligjin përkatës;
(c) Të vendosë për caktimin e fondeve me kontribut nga prindërit dhe për fonde të tjera të siguruara jashtë buxhetit të shkollës; dhe

(d) Të vendosë për veprimtaritë jashtëshkollore.

Neni 29.11 Përveç kësaj, Këshilli i shkollës konsultohet për çështjet e mëposhtme:

(a) Zhvillimin fizik të shkollës;

(b) Çështje të programit shtesë mësuesor sipas shkollave;

(c) Reagimet e komunës për çfarëdo dokumenti politik apo konsultativ që lidhet me arsimin në Kosovë;

(d) Datat e pushimeve shkollore të vendit“.

Mungesa e interesimit të prindërve në vendimmarrje të shkollës është identifikuar si arsye kryesore pse Këshillat e shkollave nuk janë funksional apo nuk kryejnë detyrën e tyre. Sipas ligjit, përfaqësuesi i këshillit të prindërve, ushtron detyrën e kryetarit të këshillit të shkollës. Roli i këshillit është identifikuar si mjaft i rëndësishëm për mbarëvajtjen e punëve të shkollës me theks në parandalimin e dhunës në shkolla.

Të gjithë të intervistuarit theksojnë që Kosova ka nevojë për një qasje institucionale të sistematizuar në një strategji afatgjate në parandalimin e dhunës në shkolla.

Roli ndërmjetësues dhe avokues i shoqërisë civile është cilësuar i madh në çështjet që kanë të bëjë me adresimin dhe parandalimin e dhunës në shkolla.

Shumica dërmuese e të intervistuarve nga shkollat nuk janë aspak të kënaqur me kompetencat për ekzekutimin e vendimeve që marrin organet e shkollës për të siguruar kështu mbarëvajtjen e punës në shkolla.

Bashkëpunimi i shkollës me institucionet e Kosovës në përgjithësi vlerësohet të jetë i mirë. Nga të intervistuarit në shkolla tërhiqet vërejtja se ky bashkëpunim ka nevojë të përmirësohet edhe më shumë në të ardhmen.

Refuzimi i vendimeve të Këshillit të shkollave apo drejtorive të shkollave nga Drejtoria Komunale e Arsimit apo nga niveli qendror është identifikuar si mjaft problematik në menaxhimin dhe mbarëvajtjen e punës në shkolla. Mbi gjysma e të intervistuarve kanë përmendur më shumë se një rast, kur vendimi i shkollës është refuzuar nga Drejtoria Komunale për Arsim apo Ministria e Arsimit. Mjaft shqetësues është përmendur fakti kur nxënësit kanë gjetur lidhje të afërt me zyrtarë të arsimit në komunë apo ministri, lidhje këtë të cilën e kanë shfrytëzuar për ta shfuqizuar vendimin e shkollës për përjashtim apo të ndonjë mase tjetër të shqiptuar nga shkolla.

Në dy çështjet e ngritura sa i përket numrit të incidenteve të dhunshme në shkolla, është vërejtur se në asnjë shkollë nuk ka statistika konkrete sa i përket incidenteve të dhunshme gjatë vitit 2007 dhe gjysmës së parë të vitit 2008. Poashtu, është vërejtur një dallim i madh në mes të numrit të incidenteve që kanë raportuar drejtorët e shkollave dhe nxënësit gjatë punës sonë. Në përgjithësi, të intervistuarit

kanë thënë se gjatë një viti në shkollë ndodhin nga një deri në pesë raste të incidenteve të dhunshme në shkolla.

Shumica e të intervistuarve rolin e policisë e shohin në parandalimin e incidenteve të dhunshme në shkolla duke organizuar takime konsultative me nxënës dhe profesorë. Poashtu, një aspekt me rëndësi i policisë i identifikuar është edhe bastisja e shkollave me kërkesë të drejtorisë apo Këshillit të shkollave për konfiskimin e armëve ilegale në posedim të nxënësve apo profesorëve. Poashtu, roli ndërhyrës në rast të incidenteve dhe arrestimi i nxënësit që ka ushtruar dhunë në shkollë, identifikohet si faktor ndihmues në çështjen e sigurisë në shkolla.

III. Puna me shkolla – Këshillat e shkollave - Trajnimi

Siguria nëpër shkollat publike në Kosovë është një çështje që tërheqë vëmendje të madhe. Situata aktuale nëpër shkollat e Kosovës është shqetësuese si për prindërit dhe nxënësit ashtu edhe për palët e tjera me interes. Kjo çështje deri më tani nuk ka marrë një trajtim gjithëpërfshirës në nivel vendi dhe se iniciativat për përmirësimin e kësaj situate kanë qenë të fragmentarizuara, pa një qendër vendosjeje. Së fundi, është nënshkruar një memorandum mirëkuptimi ndërmjet ministrive relevante për të përmirësuar gjendjen, sidoqoftë, siguria në shkollë është një proces në të cilin duhet të jenë të pranishëm më fuqishëm edhe akterë tjerë. Në këtë kuadër është edhe nisma e Forumit për Iniciativa Qytetare që të kontribuoj në rritjen e kësaj sigurie dhe në të cilën palët me interes do të kenë mundësi të hartojnë plane veprimi mbi të cilat do të kenë pronësi dhe për të cilat rrjedhimisht do të ndjejnë përgjegjësi gjatë fazës së zbatimit.

Qëllimi:

Qëllimi i përgjithshëm i këtij trajnimi ka qenë që të vërë në praktikë qasjet teorike: të demonstroj konceptet dhe të aplikoj metodat që shpiejnë në krijimin e një mjedisi më të sigurtë në shkolla; të krijohet një masë kritike e përvojës që mund të përcillet përmes rrjeteve institucionale apo individuale që të sigurojnë suksesin e këtij projekti.

Qëllimi specifik i këtij projekti ka të bëjë me trajnimin e palëve me interes lidhur me identifikimin, prioritizimin dhe hartimin e planit të veprimit nëpër shkolla për të kontribuar në krijimin e një mjedisi të sigurt. Palët me interes në këtë rast përfshijnë Këshillat e Shkollës, i cili në përbërje të vet përfshinë: prindërit, nxënësit dhe udhëheqësit e shkollës (udhëheqësit e shkollës nuk kanë të drejtë vote).

Shkollat e përzgjedhura për këtë projekt kanë qenë: shkolla e mesme "Gjin Gazulli", shkolla e mesme ekonomike "Hoxhë Kadri Prishtina" dhe gjimnazi "Sami Frashëri"

Në mënyrë specifike, përmes projektit aktual është synuar të bëhet trajnimi i këshilleve të shkollës lidhur me identifikimin e problemeve në shkollë; mënyrën dhe formën e caktimit të prioriteteve dhe hartimin e planit të veprimit bazuar në listën e çështjeve të nxjerra dhe prioriteteve të përpiluara.

Metodologjia:

Fillimisht grupi i trajnimit ka bërë analizën e gjendjes ekzistuese të sigurisë nëpër shkollat e Kosovës. Për të bërë një gjë të tillë, grupi i projektit ka përdorë edhe burimet sekondare të të dhënave (raporte nga organizata dhe institucione të ndryshme për situatën e sigurisë në shkollat e Kosovës). Trajnimet janë mbajtur në tri shkollat e mesme, në gjimnazin "Sami Frashëri" si dhe në shkollat profesionale "Gjin Gazulli" dhe shkollën ekonomike "Hoxhë Kadri Prishtina".

Trajnimet janë mbajtur në ditë të veçanta dhe secila ka zgjatur mbi katër orë pune. Në trajnimin e parë me shkollën e mesme "Gjin Gazulli" të pranishëm ishin 16 pjesëmarrës, prej tyre 9 nxënës, 6 nga këshilli dhe drejtoresha e shkollës. Nga shkolla e mesme ekonomike "Hoxhë Kadri Prishtina" të pranishëm ishin 11 pjesëmarrës, prej tyre 6 nxënës, përfaqësuesi i prindërve, 2 mësimdhënës, zv/drejtori dhe drejtori i shkollës. Dhe me shkollën e mesme "Sami Frashëri" takimet u organizuan individualisht me përfaqësuesit e grupeve, pasi që ishte e pamundur të mblidheshin të gjithë së bashku, mirëpo vlen të theksohet se mendimet e tyre ishin pothuajse të njëjta.

Rrjedha e trajnimit

Në trajnim fillimisht është prezentuar metoda dhe teknika e identifikimit të problemeve lidhur me çështjet që kanë të bëjnë me sigurinë në shkollë. Më pastaj është bërë shkëmbimi i ideve brenda grupit (me asistencën e trajnerit) dhe më pas janë identifikuar çështjet që kërkojnë trajtim imediat. Përmes metodës SWOT janë identifikuar përparësitë, dobësitë, mundësitë dhe rreziqet, të cilat ndihmuan në caktimin e të gjitha prioriteteve për planin e veprimit. Pasi janë identifikuar prioritetet, është punuar në aftësimin e pjesëmarrësve në hartimin e planit të veprimit. Për grupin punues është e qartë se zbatimi i çdo plani veprimi ka një kosto të caktuar financiare dhe si i tillë kërkon një bashkërendim të punëve të të gjitha palëve me interes. Gjithnjë sipas këtij grupi mekanizmat që do të mund të përdoren për të përballuar barrën e implementimit të një plani të tillë veprimi janë: partneriteti publik/privat (komuniteti), burimet e jashtme të financimit (Qeveria qendrore, qeveria lokale, organizatat ndërkombëtare etj.), burimet vetanake të shkollave përkatëse.

Rezultatet

Ky plan i veprimit do të jetë një formë standarde e këtyre planeve për siguri në shkolla dhe përmban një strukturë të integruar duke përfshirë mënyrën se si të parandalohet rreziku në shkolla. Më pas do të trajtohet çështja e reagimit apo mënyrave se si shkolla do të reagoj ndaj rreziqeve në shkollë dhe përfundimisht çështjen e "kthimit në jetë" apo risocializimit të viktimave nga këto rreziqe. Në vazhdim paraqesim në mënyrë më të detajuar se çka përmbajnë këto pika të planit të veprimit:

Parandalimi i kërcënimeve

Programet parandaluese janë komponentët bazë të një plani të integruar të sigurisë së shkollës. Qëllimi i këtyre programeve është që të krijojnë mjedis të sigurtë në shkolla që mbështetë përparimet akademike. Këto programe adresojnë çështje që do të përfshijnë dhunën në shkollë, abuzimin me substance të ndaluara dhe vlerësimin e përgjithshëm të rrezikut. Qëllimi parësor është që të evitohen situatat emergjente.

Reagimi (përgjigja)

Disa raste emergjente apo probleme nuk mund të evitohen. Në këto situata, duhen ndërmarrë hapa tjerë që kanë të bëjnë me reagimin efektiv ndaj këtyre problemeve. Duke pasur një plan veprimi në këso lloj situatash, shkollat minimizojnë ndikimin e këtyre problemeve si dhe përmirësojnë vazhdimisht mënyrën e reagimit. Është e rëndësishme që ky reagim të jetë i koordinuar me të gjitha palët me interes në mënyrë që të shërbej më së miri në zbutjen e efekteve të problemeve eventuale. Një koordinim i tillë do të ofrojë rezultate maksimale në mbajtjen e situatës nën kontroll dhe minimizimin e këtyre problemeve.

“Kthimi në jetë”, “Risocializimi”

Ne duhet të jemi të gatshëm që t’u ndihmojmë nxënësve dhe stafit kur kanë probleme të ndryshme emocionale apo të natyrave tjera. Në mënyrë që të arrihet kjo, duhet hartuar një plan me mënyrat e ndihmës ndaj nxënësve dhe stafit të prekur nga problemet.

Rezultatet lidhur me plan-veprimet individuale të shkollave

Shkolla e mesme “Hoxhë Kadri Prishtina”, shkolla e mesme “Gjin Gazulli” dhe gjimnazi “Sami Frashëri”

Vizioni: “Një shkollë bashkëkohore me standarde ndërkombëtare, e organizuar mirë dhe me arritshmëri të lartë cilësore, me përgatitje të kuadrit për tregun e punës dhe kuadro tjera qeverisëse në një mjedis të sigurt”

Menaxhimi i Kërcënimeve

- Kthimi i autonomisë (kompetencave në shkollë),
- Autorizimi i personit të caktuar për kujdes,
- Bashkëpunimi dhe komunikimi me shërbimin shëndetësor,
- Hapja e llogarisë bankare të shkollës,

Caktimi i Objektivave

Objektivi 1: Reformat e arsimit profesional, përgatitja e kuadrit (trajnimet), mjetet konkretizuese për punë (teknologjia bashkëkohore) me kabinetet, dhe krijimi i kushteve të tjera për punë për periudhën kohore pesë vjeçare.

Objektivi 2: Memorandumet e mirëkuptimit me institucionet shtetërore dhe bizneset e Kosovës në periudhën kohore pesë vjeçare.

Objektivi 3: Krijimi i një ambienti të qetë dhe të sigurt, përcaktuar me rregulloren e shkollës, për një periudhë kohore pesë vjeçare.

Arritja e këtyre objektivave sipas grupit punues të shkollës së mesme “Hoxhë Kadri Prishtina” synohet të bëhet përmes realizimit të këtyre aktiviteteve:

Hartimi i plan-programeve mësimore,

Bashkëpunimi i rregullt në mes palëve të përfshira,

Krijimi i përgjegjësive praktike për siguri në shkolla (qoftë edhe përmes kompanive private profesionale të sigurimit fizik)

Identifikimi i problemeve:

- Armëmbajtja pa leje është një ndër problemet kryesore në shkolla,
- Rrahjet masive gjithashtu janë të pranishme,
- Mungesë e përgjithshme disiplinore, mosrespektim i rregullave të shkollës,
- Konsumimi i duhanit dhe substancave tjera narkotike,
- Mungesa e sigurimit në shkollë,
- Mungesa e kompetencave për udhëheqësit e shkollës, gjë që bën që problemet të mbesin në shkollë edhe pasi të identifikohen. (Udhëheqja e shkollës nuk ka të drejtë të penalizojë nxënësit dhe arsimtarët për thyerjen e rregullave të shkollës),
- Komunikimi me prindër është në nivel të ulët,

Qasja ndaj këtyre problemeve

- Ne insistojmë që shkolla të ketë sigurimin (gardianët) e saj, dhe në këtë drejtim ne kemi bërë një propozim që këtë projekt ta financojnë prindërit.
- Është propozuar gjithashtu projekti i vendosjes së kamerave në korridoret dhe në oborrin e shkollës.
- Ndriçimi i shkollës në gjithë hapësirën e saj, është një prej prioriteteve tona.
- Hartimi i strategjisë së shkollës është gjithashtu prioritet, ku presim edhe ndihmën tuaj në këtë drejtim.

Rekomandimet

Rekomandohet që të ofrohet më shumë njohuri nga nivelet qendrore mbi hartimin e një Plani të Veprimit, i cili është i zbatueshëm dhe real. Në anën tjetër, duhet të insistohet në krijimin e mekanizmave të kontrollimit të progresit përmes caktimit të fazave të këtij plani. Bashkëpunimi në mes palëve të interesit si Shkollë, Komunitet, Komunë dhe Qeveri është gati i pashmangshëm, gjë që vërehet edhe në pohimet e pjesëmarrësve. Besohet se me një vazhdim të mirë për veprimet e lartpërmendura, do të arrihet në avancimin e sigurisë në shkollë që korrespondon me qëllimin bazë të këtij projekti.

Përkrahja nga mikro-granti i FIQ-it dhe institucionet

Një grant jo i madh financiar ishte paraparë në këtë projekt të FIQ-it që në fillim. Në konsultim me institucionet lokale (Drejtoria Komunale për Arsim) dhe ato qendrore (Ministria e Arsimit dhe Ministria e Punëve të Brendshme), dhe me kërkesë të Këshillit të shkollës “Gjin Gazulli, FIQ ka vendosur ta pajisë shkollën e mesme “Gjin Gazulli” me 11 dyer për klasë. Arsyeja kryesore që është identifikuar kjo shkollë të përkrahët janë kushtet jashtëzakonisht të vështira në të cilat kjo shkollë mban mësimin. Infrastruktura e kësaj shkolle është e vjetruar dhe mjaft e dëmtuar. Kjo është parë nga ta si problem i përditshëm në mbarëvajtjen e mësimin, e në veçanti për sigurinë e shkollës.

IV. Komuna – Drejtoria e Arsimit

Qasja e Drejtorisë së Arsimit në problematikën e dhunës në shkolla

Drejtoria e Arsimit në Komunën e Prishtinës, deri në vitin 2008, nuk ka identifikuar asnjë mekanizëm apo instrument për trajtim institucional dhe të sistematizuar të dhunës në shkolla. Pas disa takimeve të mbajtura me drejtorin për arsim të komunës së Prishtinës, dhuna në shkolla është parë si dukuri e cila është në rritje e sipër. Komuna sot, me ndihmën dhe ndërmjetësimin e FIQ-it, është aktor i rëndësishëm në fazat përgatitore të strategjisë afatmesme për parandalimin e dhunës në shkolla.

V. Institucionet qendrore

Qasja e institucioneve qendrore dhe policisë për problemin e dhunës në shkolla

Institucionet qendrore të përfshira në çështjen e sigurisë në shkolla kanë qëndrim shumë të afërt me njëra tjetrën. Të gjithë kanë pohuar ekzistencën e dhunës në shkolla dhe se kjo dhunë ka efekt jashtëzakonisht negativ në procesin arsimor dhe edukativ.

Rolin e Këshillit të shkollave e shohin si jashtëzakonisht të rëndësishëm dhe të pazëvendësueshëm në trajtimin dhe parandalimin e dhunës në shkolla. Institucionet qendrore (duke përfshirë këtu edhe Policinë e Kosovës), Këshillin e shkollave e shohin si trup, i cili ka rol udhëheqës në mbarëvajtjen e punëve në shkollë.

Strategjia e Qeverisë së Kosovës për parandalimin e dhunës në shkolla shihet si e nevojshme dhe si pjesë integrale e strategjisë së përgjithshme të sigurisë në Kosovë. Këtë strategji shkollat e mesme të Kosovës do të duhej ta kenë brenda vitit 2009.

Në fund të projektit “Siguria në shkolla”, FIQ i ka propozuar Ministrisë së Punëve të Brendshme, e cila do të udhëheq me procesin e hartimit të strategjisë afatmesme për siguri në shkolla, që të hartoj një koncept-dokument për hapat e ardhshëm që duhet ndërmarrë në këtë drejtim.

Edhe institucionet qendrore e shohin të vlefshëm rolin e shoqërisë civile. Ata konsiderojnë se organizatat joqeveritare si ndërmjetësues kanë rol të pazëvendësueshëm në problemin e dhunës që shfaqet nëpër shkolla.

Roli i policisë shihet si parandalues, rol ky i cili duhet të kombinohet me intervenime dhe dhe aktivitetet sistematik parandalues të incidenteve të dhunës. Ndërsa, roli i gjykatave në trajtimin me urgjencë (të përshpejtuar) të rasteve të incidenteve të dhunshme në shkolla. Policia gjatë vitit 2008 ka hartuar një strategji, e cila ka për qëllim parandalimin dhe luftimin e sjelljeve të dhunshme në shkolla.

VI. Media - Dokumentari

Forumit për Iniciativa Qytetare vazhdimisht ka dhënë kontributin përmes paraqitjeve në mediat vendore lidhur me problemin e sigurisë në shkolla, përmes takimeve me përfaqësues të institucioneve përgjegjëse të fushës së arsimit dhe të sigurisë, duke qenë se ka punuar tashmë tri vite në projekte që kanë trajtuar këtë temë.

Së fundi, televizioni publik, RTK ka përgatitur dokumentarin "Dhuna në shkolla", të sponsoruar nga FIQ, përmes projektit në zbatim, të financuar nga BTQ.

Në dokumentarin e emetuar më 11 shtator 2008 në Radio Televizionin e Kosovës, kanë qenë të përfshirë në intervista të gjithë zyrtarët e institucioneve dhe akterët që janë pjesë e diskutimeve dhe punës për trajtimin institucional të problemeve të sigurisë në shkolla: Ministri i Arsimit, Enver Hoxhaj, Ministri i Punëve të Brendshme, Zenun Pajaziti, Ministria e Drejtësisë, Nekibe Kelmendi, zv/komisari i Policisë së Kosovës, gjeneral/nënkolonel Sheremet Ahmeti, drejtoresha e përgjithshme e Shërbimit Sprovues të Kosovës, Metije Ademi, Kryetari i Komunës së Prishtinës, Isa Mustafa, Këshilli i Nxënësve të shkollës "Gjin Gazulli", Isa Morina, kryetari i Këshillit të Prindërve të kësaj shkolle, Shemsi Berisha, drejtori i gjimnazit "Kuvendi i Arbërit" në Ferizaj, Enver Azemi, ish-kryetari i Këshillit të Nxënësve të Ferizajt, Ardit Gashi, drejtori i shkollës teknike "Pjetër Bogdani" në Ferizaj, Isuf Qalaj, zyrtari i DA në Pejë, Izet Musa, sekretari i gjimnazit "Bedri Pejani" në Pejë, Asim Shala, drejtoresha e shkollës teknike "Shaban Spahija" në Pejë, Suzana Matoshi, drejtori ekzekutiv i Forumit për Iniciativa Qytetare (FIQ), Ferdinand Nikolla dhe udhëheqësi i projektit "Siguria në shkolla" në FIQ, Labinot Salihu.

Bazuar në statistikat e policisë, Prishtina konsiderohet se ka numrin më të madh të rasteve të dhunës në shkolla, është thënë në këtë dokumentar.

Zv/komisari i Policisë, Sheremet Ahmeti ka thënë se raste të ngjashme ka kudo, dhe se policia vazhdimisht ka ndër marrë masat e nevojshme. Ndërsa, Shërbimi Sprovues dhunën në shkolla e shej si tej të brengosëse, duke fajësuar në masën më të madhe prindërit.

Në dokumentar, disa nxënës kanë rrëfyer për përjetimet e tyre të incidenteve. Disa nga ta kanë parë moshatarët e tyre teksa kanë qenë të përfshirë në dhunë, ndërsa disa të tjerë kanë folur me krenari sesi janë rrahur me një grup tjetër të rinjsh.

Ministri i Arsimit, Enver Hoxhaj ka thënë se disa shkolla këtë vit janë përballur me dhunë dhe se ministria ka pranuar letra dhe ankesa nga drejtorët dhe mësuesit. "Ne jemi përpjekur të jemi sa më afër tyre dhe t'i këshillojmë si ta ndalin drejtpërdrejtë fenomenin e dhunës", ka thënë ministri Hoxhaj.

Shemsi Berisha, kryetar i Këshillit të Prindërve në shkollën e mesme "Gjin Gazulli" në kryeqytet, thotë se prindërit janë pak të angazhuar për të udhëzuar fëmijët e tyre në shkollë ata nuk guxojnë të shkaktojnë probleme. "Unë jam prind dhe e shoh sikur mësuesit ndjehen që dikush i ka sjellë me forcë në takime, nëse ato takime thirren ndonjëherë. Kjo mungesë e takimeve rezulton me angazhim minimal të prindërve", thotë Berisha.

Në dokumentar janë intervistuar spontanisht disa qytetarë në moshë në disa qytete të vendit, të cilët në cilësinë e prindit kanë pranuar se nuk shkojnë në shkollë për të

vizituar fëmijët e tyre dhe për t'u njohur me sjelljet dhe suksesin e tyre. Deklarimet e tyre, sado që nuk janë për t'u konsideruar si pasqyrë e vërtetë e perceptimit real të prindërve, përfshijnë arsyetime të paqëndrueshme dhe të paqarta.

Ministrja e Drejtësisë, Nekibe Kelmendi pranon se "problemi kryesor rrjedh nga fakti se deri tash, ne nuk jemi marrë seriozisht me problemet. Dhe së dyti, janë reduktuar aktivitetet e organizatave ndërkombëtare humanitare që merren me traumat e luftës. Këto janë elementet dhe faktorët që kanë ndikuar në prezencën e dhunës në shkolla". Ndërkaq, ministri i brendshëm, Zenun Pajaziti thotë se ai e ka theksuar në të gjitha takimet e përbashkëta se "intervenimi i mekanizmave të MPB-së duhen të jenë të fundit".

Në dokumentar janë shfaqur edhe pamje të video incizimeve të ndryshme private që kanë bërë vet nxënësit e të cilat janë vendosur në faqe tejet të vizitueshme të internetit, ku shihen në mes tjerash sjellje të shfrenuara të nxënësve në shkolla në qytete të ndryshme të vendit, një profesor që rrahë tërë klasën me rrip pantallonash, për të cilin veprim Drejtorja e Arsimit thotë në dokumentar se profesori ka qenë duke bërë shaka me nxënësit gjatë festimit të ditëlindjes së një nxënësi në klasë, por për të cilën ngjarje shfaqet xhirimi tjetër ku ai vallëzon hareshëm një ditë tjetër me nxënësit e tij në klasë.

Arsim Shala, sekretar i gjimnazit "Bedri Pejani" në Pejë thotë: "Së pari, nxënësit përdorin telefonat mobil, gjë që është e ndaluar dhe si rezultat i kësaj ata publikojnë xhirimet e tyre, siç ka qenë rasti me mësimdhënësin e shkollës sonë".

Ndonëse nuk është potencuar nga protagonistët e këtij dokumentari, përdorimi i telefonave mobil ndalohet me urdhëresën administrative "Kodi i mirësjelljes dhe masat disiplinore për nxënës të shkollave të mesme të larta", nr 4/2007, të nxjerrë nga MASHT më 9 mars 2007, por që nuk është konsideruar për t'u zbatuar në asnjë shkollë të Kosovës.

Ferdinand Nikolla, drejtor ekzekutiv i FIQ-it, thotë se institucionet e Kosovës duhet të kenë më shumë pronësi në hartimin e strategjive dhe ligjeve. "Është kohë kritike kur Qeveria e vendit duhet të punojë më shumë në koordinimin e donatorëve, sepse ata duhet ta ndërprejnë praktikën e shpenzimit të 80 përqind të fondeve të tyre për asistencë teknike". Ndërkaq, Labinot Salihu, udhëheqës i projektit "Siguria në shkolla" në FIQ, pjesë e të cilit projekt është edhe ky raport, ka thënë në dokumentar se roli i Këshillave të shkollave në këtë problem është i pazëvendësueshëm derisa institucionet e nivelit lokal dhe qendror e gjejnë rrugën më të mirë që të mbështesin vendimet e marra nga Këshillat e shkollave, dhe kjo është mënyra për të gjetur mekanizma funksional të parandalimit të dhunës në shkolla.

IX. Mësimet e marra dhe rekomandimet

- Këshillat e Shkollës në të gjitha shkollat e Kosovës duhet të funksionalizohen dhe të veprojnë siç e prashikon ligji përkatës, duke fuqizuar kështu rolin e secilit anëtar, sidomos të prindërve;
- Drejtoritë e arsimit, në përputhje me strategjinë kosovare për siguri në komunitet, respektivisht strategjinë kosovare për shkolla të sigurta, duhet të hartojnë programe për përmirësim të sigurisë në shkolla, duke futur në këto programe specifika të komunave përkatëse, të cilat nuk do të jenë në konflikt me strategjinë vendore;
- Drejtoritë e arsimit duhet të bashkëpunojnë ngushtë me Këshillat e Shkollave të komunave përkatëse dhe t'u ofrojnë hapësirën dhe mundësitë për veprim;
- Institucionet qendrore (MASHT, MPB, MD, MPMS) duhet të krijojnë dhe vendosin mekanizma funksional që do të sigurojnë bashkëpunim ndërministror gjatë realizimit të aktiviteteve në fazën e hartimit dhe zbatimit të strategjisë vendore;
- Qeveria e Kosovës duhet të filloj sa më shpejt hartimin e strategjisë afatmesme kosovare për Siguri në Shkolla 2009 - 2012;
- Qeveria e Kosovës duhet të shqyrtojë pjesën e ligjit³ lidhur me kompetencat që kanë shkollat sa i përket vendimeve që mund t'i marrin ato, vendime këto të cilat kanë të bëjnë me menaxhimin e punëve dhe veprimtarisë së shkollave.
- Shkollat publike të Kosovës duhet të disponojnë me xhirorlogari të veten bankare dhe duhet të planifikojnë dhe menaxhojnë buxhetin për shpenzime dhe nevoja të shkollës.

³ Ligji mbi arsimin fillor dhe të mesëm në Kosovë nr.2002/2

Sadržaj izveštaja

I. Uvod.....	2
II. Opšte konstatacije.....	3
III. Rad sa školama – Školski saveti – Obuka.....	5
IV. Opština – Direkcija za obrazovanje.....	8
V. Centralne institucije.....	9
VI. Mediji – Dokumentarac.....	9
VII. Naučene lekcije i preporuke.....	12

Akronimi

FIQ	Forum Građanskih Inicijativa
MONT	Ministarstvo Obrazovanja, Nauke i Tehnologije
MP	Ministarstvo Pravde
MUP	Ministarstvo Unutrašnjih Poslova
MRSS	Ministarstvo Rada i Socijalnog Staranja
SVK	Sudsko Veće Kosova
PS	Popravna Služba
KPS	Kosovska Policijska Služba

Zahvalnica

Ovaj izveštaj napisan je od strane tima na projektu "Sigurnost u školama" pri Forumu građanskih inicijativa. Zahvaljujemo se organizaciji Balkansko poverenje za demokratiju (BTD) iz SAD-a na dragocenoj finansijskoj podršci. Istovremenom se zahvaljujemo svim saradnicima koji su svojim doprinosom omogućili uspešnu realizaciju ovog projekta.

Uvod

Poboljšavanje bezbednosti u školama i ojačavanje osećaja građanskog vlasništva nad rešavanjem problema u oblasti bezbednosti i stvaranje sigurnije sredine i efikasnijeg obrazovnog sistema, ostaju i dalje prioriteta rada Foruma građanskih inicijativa.

Projekat pod nazivom "Sigurnost u školama" započet 2005. godine, po srednjim školama Gnjilana i Uroševca, primenjen je ove godine još u tri srednje škole u Prištini, identifikovane u poslednjem izveštaju FIQ-a¹ kao najproblematičnije škole u opštini Priština.

Konkretan rad na rešavanju problema bezbednosti u srednjim školama u Gnjilanu i Uroševcu imao je mnogostruke uspehe, omogućavajući na ovaj način rešavanje problema sigurnosti i to pojačavanjem uloge Veća učenika na suzbijanju i sprečavanju različitih incidenata nasilja, ojačavanjem saradnje između različitih institucija, ojačavanjem saradnje između odgovornih bezbednosnih institucija i Veća učenika i roditelja, pravilnim nošenjem uniformi, redovnim sastancima Veća učenika, redovnim obaveštavanjem policije o različitim pitanjima unutar škola itd. Konkretni rezultati ostvareni su i kada govorimo o poboljšanju bezbednosti u unutrašnjem, fizičkom okruženju škola i to nakon podizanja ograda oko školskih dvorišta u cilju sprečavanja ulaska nepoznatih i nepoželjnih lica po učenike i nastavno osoblje.

Kako bi osigurao da škole imaju efikasno i održivo Veće, FIQ je omogućio stvaranje kancelarija Veća učenika u Gnjilanu i Uroševcu, omogućavajući na ovaj način nastavljenu i dugoročnu aktivnost na suzbijanju i sprečavanju različitih incidenata unutar i van škole.

Bezbednost u srednjim školama na Kosovu i dalje ostaje izazov po zajednicu i kosovske institucije, iako se čini da se koraci ka poboljšanju ovog stanja trenutno planiraju od strane naših institucija, a konkretni rezultati se još uvek ne vide.

U ovom trenutku kada Kosovo upotpunjuje svoj zakonodavni okvir u oblasti bezbednosti, čini se da se i na probleme sigurnosti u školama može dati institucionalni odgovor, iako se ne zna da li se ovo može desiti brzo. Po završetku prvog dela ove godine, MUP, MONT, Ministarstvo za rad i socijalno staranje, Kosovska policija, Sudsko veće Kosova itd, izradili su jedan Memorandum o saradnji čiji je glavni cilj bilo sprečavanje asocijalnog i delikventnog ponašanja u vaspitno-obrazovnim i ustanovama za stručno usavršavanje Republike Kosovo.

FIQ je pozdravio ovaj veoma neophodan korak za naše škole uz nadu da će Vlada Kosova stvoriti i staviti u funkciju i druge propratne mehanizme, kako bi se obezbedilo uspešno sprovođenje aktivnosti i odgovornosti koje proizilaze iz ovog memoranduma za strane potpisnice. FIQ smatra da Vlada treba da obezbedi i

¹ Sigurnost u školama: Izazov za zajednicu - http://www.fiq-fci.org/images/publications/safety_in_schools.pdf

nadzorne mehanizme kako bi osigurala da se memorandum primenjuje od strana. Ovakav vid praćenja mogu izvršiti i mediji i građansko društvo.

U sklopu Kosovske strategije u oblasti bezbednosti, MUP se nalazi u fazi izrade domaće strategije za poboljšavanje bezbednosti po školama, strategije koja ima za cilj da na dugi rok garantuje vaspitno-obrazovne uslove u mirnoj i bezbednoj sredini, u kojoj će svi akteri relevantni u oblasti obrazovanja i bezbednosti biti stavljeni u akciju. Nagoveštaji MUP-a naznačuju da se očekuje da izrada ove strategije počne krajem ove godine.

FIQ smatra da procesu izrade strategije sigurnosti po školama treba da prethodi otvoren, konsultativni proces sa svim relevantnim akterima u oblasti obrazovanja i bezbednosti, obuhvatajući ovde nastavno osoblje, učenike, direkcije za obrazovanje, roditelje, Kosovsku policiju, pravosudne organe, organizacije iz reda građanskog društva i druge interesne grupe. Proces izrade strategije treba da predvode domaći stručnjaci uz podršku međunarodnih organizacija na Kosovu. Veoma je značajno da se tokom procesa izrade strategije sigurnosti u školama uzmu u obzir uslovi i karakteristike kosovskog društva, i da se strategija zasniva na stvarnim potrebama i karakteristikama našeg društva. Svi smo svedoci donošenja različitih iskustava iz različitih zemalja sveta sa idejom da će isti moći da budu primenjeni i da će funkcionisati i kod nas, ali ono što je tačno jeste da nijednom nismo imali uspeh pa samim tim to ne sme da se desi u sadašnjem slučaju. Na Kosovu je sprovedeno prilično puno eksperimenata sa zakonima i strategijama koji su samo prevedeni iz drugih zemalja, tako da je sada trenutak pravi da se Kosovom upravlja na osnovu potreba građana i karakteristika života samih građana, maksimalno iskorišćavajući prisustvo međunarodnih organizacija.

II. Opšte konstatacije

Primećeno je da Školski saveti u skoro svim srednjim školama, ne igraju ulogu predviđenu Zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju², gde se u članu 29 koji govori o Školskim savetima precizira sledeće: 29.1 *Svaka prosvetna ustanova koja se finansira javnim sredstvima poseduje školski savet. U slučaju da se Školski savet ne oformi ili ne uspe da se sastane nakon isteka perioda od tri meseca, njegove funkcije prelaze na direktora škole, pod uslovom da se najmanje jednom godišnje ulože napor za stvaranje i okupljanje Veća*, za kojim sledi član. 29.2: *Sastav školskih saveta: 3 predstavnika roditelja; 5 predstavnika školskih nastavnika; u slučaju škola 2. i 3. nivoa (srednja), 1 predstavnik učenika odabran od strane i iz reda učenika date škole*". Takođe, u nastavku, član 29.9 naglašava da: "*Školski savet ima pravo da:*
(a) *izrađuje školske propise, koji se daju na usvajanje opštini;*
(b) *odabere jednog predstavnika roditelja i jednog predstavnika nastavnika u cilju učešća u imenovanju direktora i nastavnika u školi u skladu sa postupcima predviđenim ovim Zakonom i uputstvima donetim na osnovu odnosnog zakona;*
(c) *odlučuje o izdvajanju finansijskih sredstava uz doprinos roditelja i o drugim finansijskim sredstvima obezbeđenima izvan budžeta škole; i*

² http://www.masht-gov.net/advCms/documents/1_RREG_LIGJI_SHQIP_Nr.20022.pdf

(d) odlučuje o vanškolskim aktivnostima.

Član 29.11 Pored ovoga, Školski savet konsultuje se povodom dole navedenih pitanja:

(a) fizički razvoj škole;

(b) pitanje dodatnog nastavnog programa po školama;

(c) reakcije opštine povodom bilo kakvog političkog ili konsultativnog dokumenta koji se nadovezuje na obrazovanje na Kosovu;

(d) datumi školskih raspusta u zemlji”.

Odsustvo zainteresovanosti roditelja u procesu odlučivanja u školi identifikovano je kao glavni razlog zbog koga Školski saveti nisu funkcionalni ili ne obavljaju svoje dužnosti. U skladu sa zakonom, predstavnik veća roditelja, obavlja dužnost predsednika školskog saveta. Uloga saveta identifikovana je kao prilično značajna za odvijanje poslova škole sa naglaskom na sprečavanju nasilja u školama.

Svi intervjuisani naglašavaju da je potrebno da Kosovo ima sistematizovan institucionalni pristup u vidu dugoročne strategije za sprečavanje nasilja po školama.

Uloga posrednika i zastupnika građanskog društva ocenjena je velikom u pitanjima koja se odnose na odgovor i sprečavanje nasilja po školama.

Velika većina intervjuisanih u školama nisu uopšte zadovoljni ovlašćenjima za izvršavanje odluka koje donose školski organi kako bi se na ovaj način obezbedilo normalno odvijanje rada po školama.

Saradnja škole sa kosovskim institucijama uopšteno se ocenjuje dobrom. Od intervjuisanih u školama, skreće se pažnja da postoji potreba da se ova saradnja poboljša u još većoj meri u budućnosti.

Odbacivanje odluka Školskih saveta ili školskih direkcija od strane opštinskih direkcija za obrazovanje ili sa centralnog nivoa identifikovano je kao prilično problematično u upravljanju i odvijanju rada u školama. Više od polovine intervjuisanih pomenuli su više od jednog slučaja, kada je odluka škole odbačena od strane Opštinske direkcije za obrazovanje ili Ministarstva za obrazovanje. Veoma zabrinjavajuća činjenica koja je pomenuta jeste da su učenici pronašli blisku vezu sa službenicima za obrazovanje u jednoj opštini ili ministarstvu, vezu koju su oni koristili kako bi stavili van snage odluku škole o izbacivanju ili o bilo kojoj drugoj meri izrečenoj od strane škole.

U oba pitanja koja su istaknuta kada govorimo o broju nasilnih incidenata u školama, primećeno je da nijedna škola nema konkretne statistike kada govorimo o nasilnim incidentima tokom 2007. godine i prve polovine 2008. godine. Takođe, primećena je velika razlika između broja incidenata prijavljenih od strane direktora škola i učenika tokom našeg rada. Uopšteno gledano, intervjuisani su rekli da se tokom jedne godine u školi desi od jedan do pet nasilnih incidenata.

Većina intervjuisanih vidi ulogu policije u sprečavanju nasilnih incidenata u školama i organizovanju konsultativnih sastanaka sa učenicima i profesorima. Takođe, još jedan značajan policijski aspekt koji je identifikovan jeste i pretres škola na zahtev direkcije ili Školskog saveta u cilju konfiskovanja ilegalnog oružja u posedu učenika

ili profesora. Takođe, uloga intervenisanja u slučaju incidenata i hapšenje učenika koji su izvršili nasilje u školi, identifikovana je kao faktor koji potpomaže pitanje sigurnosti po školama.

III. Rad sa školama – Školski saveti - Obuka

Bezbednost po javnim školama na Kosovu predstavlja pitanje koje privlači veliku pažnju. Aktuelna situacija po školama na Kosovu je zabrinjavajuća kako za roditelje tako i za učenike i za druge interesne strane. Ovo pitanje do sada nije bilo sveobuhvatno razmotreno na nivou zemlje i inicijative za poboljšavanje ove situacije bile su fragmentizovane, bez posebnog centra. Na kraju, potpisan je memorandum o razumevanju između relevantnih ministarstava kako bi se poboljšalo stanje, ali bez obzira na isto, sigurnost u školi predstavlja proces u kome još snažnije treba da budu prisutni i drugi akteri. U ovom okviru primenjena je i inicijativa Foruma građanskih inicijativa u cilju pružanja doprinosa uvećavanju ove sigurnosti i u kojoj će interesne strane imati mogućnost da izrade akcione planove nad kojima će imati vlasništvo i za koje će posledično osećati odgovornost tokom faze primene.

Svrha:

Opšta svrha ove obuke bila je da se stavi u primenu teoretski pristup: demonstriraju koncepti i primene metode koje dovode do stvaranja sigurnijeg okruženja u školama; stvori kritična masa iskustva koja se može propratiti kroz institucionalne ili individualne mreže kako bi se obezbedio uspeh ovog projekta.

Konkretna svrha ovog projekta odnosi se na obuku interesnih strana u vezi sa identifikovanjem, stvaranjem prioriteta i izradom akcionog plana po školama kako bi se doprinelo stvaranju sigurnijeg okruženja. Interesne strane u ovom slučaju obuhvataju školske savete, koji u svom sastavu obuhvataju: roditelje, učenike, i rukovodioce škola (rukovodioci škole nemaju pravo glasa).

Škole odabrane za ovaj projekat bile su: srednja škola "Gjin Gazulli", srednja ekonomska škola "Hoxhë Kadri Prishtina" i gimnazija "Sami Frashëri"

Na konkretan način, posredstvom aktuelnog projekta cilj je bio da se izvrši obuka školskih saveta u vezi sa identifikovanjem problema u školi; načinom i oblikom utvrđivanja prioriteta i izradom akcionog plana na osnovu liste istaknutih pitanja i sastavljenih prioriteta.

Metodologija:

Na početku, obučena grupa sprovela je analizu postojećeg stanja u oblasti bezbednosti po kosovskim školama. Kako bi učinila isto, grupa na projektu upotrebila je i sporedne izvore podataka (izveštaje različitih organizacija i institucija o bezbednosnoj situaciji po kosovskim školama). Obuka je održana u tri srednje škole, u gimnaziji "Sami Frashëri" kao i u stručnim školama "Gjin Gazulli" i ekonomskoj školi "Hoxhë Kadri Prishtina".

Obuka je održana zasebnih dana i svaka sesija trajala je više od četiri sata rada. Na prvoj obuci održanoj sa srednjom školom "Gjin Gazulli" prisustvovalo je 16 učesnika, od kojih 9 učenika, 6 iz saveta i direktorka škole. Iz srednje ekonomske škole "Hoxhë Kadri Prishtina" prisustvovalo je 11 učesnika, od kojih 6 učenika, predstavnik roditelja, 2 nastavnika, zamenik direktora i direktor škole. I sa srednjom školom "Sami Frashëri" sastanci su organizovani individualno sa predstavnicima grupa, pošto je bilo nemoguće okupiti

ih sve zajedno, međutim vredi napomenuti da su njihova mišljenja bila skoro identična.

Tok obuke

Na obuci su na početku predstavljene metode i tehnike identifikovanja problema u vezi sa pitanjima koja se odnose na sigurnost u školama. Nakon toga izvršena je razmena ideja unutar grupe (uz pomoć trenera) nakon čega su identifikovana pitanja koja zahtevaju neposredno bavljenje istima. Posredstvom metode SWOT identifikovane su prednosti, nedostaci, mogućnosti i opasnosti, koji su pomogli u utvrđivanju svih prioriteta akcionog plana. Nakon što su identifikovani prioriteti, rađeno je na osposobljavanju učesnika u izradi akcionog plana. Za radnu grupu je jasno da primena svakog akcionog plana nosi utvrđeni finansijski trošak i da kao takva zahteva koordinaciju rada svih interesnih grupa. Prema ovoj grupi, mehanizmi koji bi mogli da se koriste kako bi se prevazišao teret primene ovakvog akcionog plana jesu: partnerstvo između javnog / privatnog sektora (zajednica), spoljni izvori finansiranja (Vlada na centralnom nivou, lokalne vlade, međunarodne organizacije itd.), sopstveni izvori odnosnih škola.

Rezultati

Ovaj akcioni plan predstavljaće standardan oblik ovakvih planova za sigurnost u školama i sadrži integrisani strukturu koja obuhvata način na koji treba da se spreči opasnost u školama. Nakon toga razmotriće se pitanje reakcije ili načina na koje će škola odreagovati na opasnosti po školama i na kraju pitanje "vraćanja u život" ili resocijalizacije žrtvi od ovih opasnosti. U nastavku predstavljamo na detaljan način šta sadrže ove tačke akcionog plana:

Sprečavanje pretnji

Preventivni programi predstavljaju osnovnu komponentu integrisanog plana sigurnosti u školama. Svrha ovih programa jeste da stvore bezbedno okruženje u školama koje podržava akademsko napredovanje. Ovi programi bave se pitanjima koja obuhvataju nasilje u školi, zloupotrebu zabranjenih supstanci i opštu ocenu opasnosti. U načelu svrha istog jeste da se izbegnu hitne situacije.

Reakcija (odgovor)

Nekolicina hitnih slučajeva ili problema ne mogu se izbeći. U ovakvim situacijama, treba preduzeti druge korake koji se odnose na efektivnu reakciju na ove probleme. Imajući akcioni plan u ovakvim vrstama situacija, škole svode na minimum uticaj ovih problema i stalno poboljšavaju način reakcije. Ono što je značajno jeste da ova reakcija bude koordinirana sa svim interesnim stranama kako bi poslužila u najboljoj meri u ublažavanju efekata eventualnih problema. Ovakva koordinacija ponudiće maksimalne rezultate kako bi se situacija držala pod kontrolom i a ovi problemi sveli na minimum.

"Vraćanje u život", "Resocijalizacija"

Treba da budemo spremni da pomognemo učenicima i osoblju kada imaju različite emotivne probleme ili probleme drugih priroda. U cilju postizanja istog, treba izraditi plan kako bi se pomoglo učenicima i osoblju pogođenim ovim problemima.

Rezultati u vezi sa pojedinačnim akcionim planovima škola

Srednja škola "Hoxhë Kadri Prishtina", srednja škola "Gjin Gazulli" i gimnazija "Sami Frashëri"

Vizija: "Savremena škola sa međunarodnim standardima, koja je dobro organizovana i sa visoko-kvalitetnim dostignućima, koja priprema kadrove za tržište rada i poseduje druge upravljačke kadrove u bezbednoj sredini"

Upravljanje opasnostima

- vraćanje samostalnosti (ovlašćenja u školi),
- ovlašćivanje utvrđenog lica za brigu,
- Saradnja i komunikacija sa zdravstvenom službom,
- otvaranje bankovnog računa škole,

Utvrđivanje ciljeva

Cilj br. 1: Reforme stručnog obrazovanja, priprema kadrova (obuke), konkretizovana sredstva za rad (savremena tehnologija) sa kabinetima, i stvaranje drugih uslova za rad u petogodišnjem vremenskom periodu.

Cilj br. 2: Sklapanje Memoranduma o razumevanju sa državnim institucijama i preduzećima na Kosovu na petogodišnji vremenski period.

Cilj br. 3: Stvaranje mirnog i bezbednog ambijenta, propisanog uredbom škole, na petogodišnji vremenski period.

Sveobuhvatan cilj jeste da se postizanje ovih ciljeva prema rečima radne grupe srednje škole "Hoxhë Kadri Prishtina" sprovede sprovođenjem sledećih aktivnosti:

Izrada nastavnih planova,

Redovna saradnja između uključenih strana,

Stvaranje praktične odgovornosti za sigurnost u školama (čak i preko privatnih stručnih kompanija fizičkog obezbeđenja)

Identifikovanje problema:

- Nošenje oružja bez dozvole predstavlja jedan od glavnih problema po školama,
- Masovne tuče takođe su prisutne,
- Opšte odsustvo discipline, nepoštovanje školskih pravila,
- Konzumiranje duvana i drugih narkotičnih supstanci,
- Nedostatak obezbeđenja po školama,
- Odsustvo ovlašćenja rukovodilaca škole, što utiče da problemi ostanu u školi i nakon što su identifikovani. (Rukovodstvo škole nema pravo da kažnjava učenike i nastavnike zbog kršenja školskih pravila),
- Komunikacija sa roditeljima nalazi se na niskom nivou,

Pristup ovim problemima

- Insistiramo na tome da škole imaju svoje obezbeđenje, i u tom smeru dali smo predlog da ovaj projekat bude finansiran od strane roditelja.
- Takođe je predložen projekat postavljanja kamera po hodnicima i u školskom dvorištu.
- Školska rasveta, u celoj školi, predstavlja jedan od naših prioriteta.
- Izrada školske strategije takođe predstavlja prioritet, gde očekujemo i vašu pomoć u ovom smeru.

Preporuke

Preporučuje se pružanje većeg znanja od strane centralnog nivoa u pogledu izrade Akcionog plana, koji će biti primenjiv i realan. Sa druge strane, treba insistirati na stvaranju mehanizama kontrole ostvarenog napretka utvrđivanjem faza ovog plana. Saradnja između interesnih strana kao što su škole, zajednice, opština i vlada gotovo je neizbežna, što se primećuje i u izjavama učesnika. Veruje se da će se dobrim nastavljanjem gore pomenutih aktivnosti, postići dosta u napredovanju sigurnosti po školama što odgovara osnovnoj svrsi ovog projekta.

Podrška posredstvom mikro-subvencije organizacije FIQ i institucija

Jedna ne toliko velika subvencija predviđena je ovim projektom FIQ-a na samom početku. U konsultacijama sa lokalnim institucijama (Opštinska direkcija za obrazovanje) i sa onima na centralnom nivou (Ministarstvo obrazovanja i Ministarstvo unutrašnjih poslova), i na zahtev Saveta škole "Gjin Gazulli, FIQ je odlučio da opremi srednju školu "Gjin Gazulli" brojem od 11 vrata za učioce. Glavni razlog zbog koga je ova škola identifikovana za dobijanje pomoći jesu izrazito teški uslovi u kojima ova škola održava nastavu. Infrastruktura ove škole je zastarela i prilično oštećena. Ovo je sagledano kao svakodnevni problem u održavanju nastave, i to posebno u smislu bezbednosti ove škole.

IV. Opština – Direkcija za obrazovanje

Pristup Direkcije za obrazovanje problematici nasilja po školama

Direkcija za obrazovanje Opštine Priština, do 2008. godine, nije identifikovala nijedan mehanizam ili instrument za institucionalno i sistematizovano bavljenje nasiljem u školama. Nakon nekoliko sastanaka koji su održani sa direkcijom za obrazovanje Opštine Priština, nasilje u školama sagledano je kao pojava koja se nalazi u porastu. Opština danas, uz pomoć i posredovanje FIQ-a, jeste značajan akter u fazama pripreme srednjeročne strategije sprečavanja nasilja po školama.

V. Centralne institucije

Pristup centralnih institucija i policije problemu nasilja u školama

Centralne institucije uključene u pitanje sigurnosti u školama imaju stavove koji su veoma bliski stavovima drugih srodnih institucija. Sve su potvrdile postojanje nasilja u školama i da ovo nasilje ima izvanredno negativan efekat na nastavni i obrazovni proces.

Uloga Školskih saveta sagledana je kao izvanredno značajna i nezamenjiva za bavljenje i sprečavanje nasilja u školama. Centralne institucije (uključujući i Kosovsku policiju), vide Školski savet kao organ koji ima rukovodeću ulogu u radu škola.

Strategija Vlade Kosova za sprečavanje nasilja u školama sagledana je kao neophodna i kao sastavni deo opšte strategije bezbednosti na Kosovu. Ovu strategiju bi kosovske srednje škole trebalo da imaju do 2009. godine.

Na kraju projekta "Sigurnost u školama", FIQ je predložio Ministarstvu unutrašnjih poslova koje će predvoditi proces izrade srednjeročne strategije sigurnosti u školama, izradu konceptnog dokumenta o narednim koracima koji treba da budu preduzeti u ovom smeru.

I centralne institucije vide kao vrednu ulogu građanskog društva. Oni smatraju da nevladine organizacije kao posrednici imaju nezamenjivu ulogu u problemu nasilja koje se javlja po školama.

Uloga policije vidi se kao preventivna, uloga koja treba da bude iskombinovana sa intervencijama i sistematskom aktivnošću sprečavanja nasilnih incidenata. Dok se uloga sudova vidi u hitnom (ubranom) razmatranju predmeta nasilnih incidenata po školama. Policija je tokom 2008. godine izradila strategiju, koja ima za cilj sprečavanje i suzbijanje nasilnog ponašanja u školama.

VI. Mediji - Dokumentarac

Forum građanskih inicijativa na neprekidnoj osnovi davao je svoj doprinos pojavljivanjem u domaćim medijima u vezi sa problemom sigurnosti u školama, posredstvom sastanaka sa predstavnicima odgovornih institucija u oblasti obrazovanja i bezbednosti, imajući u vidu da radi već tri godine na projektima koji su razmatrali ovu temu.

Nedavno, javna televizija, RTK pripremila je dokumentarac pod nazivom "Nasilje u školama", pod pokroviteljstvom FIQ-a, posredstvom projekta u primeni, finansiranog od strane organizacije BTĐ.

U dokumentarcu emitovanom 11. septembra 2008. godine na Radio-televiziji Kosova, uključeni su intervjui sa svim zvaničnicima institucija i akterima koji predstavljaju deo diskusija i rada na temu institucionalnog bavljenja problemima sigurnosti u školama: ministar obrazovanja, Enver Hoxhaj, ministar unutrašnjih poslova, Zenun Pajaziti, ministarka pravde, Nekibe Kelmendi, zamenik komesara Kosovske policije, general-potpukovnik Sheremet Ahmeti, generalni direktor

Popravne službe Kosova, Metije Ademi, predsednik Opštine Priština, Isa Mustafa, Veće učenika škole "Gjin Gazulli", Isa Morina, predsednik Veća roditelja ove škole, Shemsi Berisha, direktor gimnazije "Kuvendi i Arbërit" u Uroševcu, Enver Azemi, bivši predsednik Veća učenika u Uroševcu, Ardit Gashi, direktor tehničke škole "Pjetër Bogdani" u Uroševcu, Isuf Qalaj, službenik DO u Peći, Izet Musa, sekretar gimnazije "Bedri Pejani" u Peći, Asim Shala, direktorka tehničke škole "Shaban Spahija" u Peći, Suzana Matoshi, izvršni direktor Foruma građanskih inicijativa (FIQ), Ferdinand Nikolla i vođa projekta "Sigurnost u školama" FIQ-a, Labinot Salihu.

Na osnovu policijskih statistika, smatra se da Priština ima najveći broj slučajeva nasilja po školama, rečeno je u ovom dokumentarcu.

Zamenik komesara Policije, Sheremet Ahmeti rekao je da slični slučajevi postoje bilo gde u svetu i da je policija neprekidno preduzimala neophodne mere. Sa druge strane, Popravna služba vidi nasilje u školama kao prilično zabrinjavajuće pitanje, okrivljujući u velikoj meri roditelje.

U dokumentarcu, nekoliko učenika iznelo je svoj način doživljavanja ovih incidenata. Neki od njih videli su svoje vršnjake u trenucima u kojima su bili uključeni u nasilje, dok su neki drugi ponosno govorili kako su se tukli sa jednom grupom mladih.

Ministar obrazovanja, Enver Hoxhaj rekao je da se nekolicina škola ove godine suočila sa nasiljem i da je ministarstvo primilo pisma i žalbe direktora i nastavnika. "Pokušali smo da budemo što bliži njima i da ih savetujemo kako da direktno zaustave fenomen nasilja", rekao je ministar Hoxhaj.

Shemsi Berisha, predsednik Veća roditelja u srednjoj školi "Gjin Gazulli" u glavnom gradu, kaže da se roditelji zalažu veoma malo da savetuju svoju decu o tome da u školi ne smeju da prave probleme. "Ja sam roditelj i vidim kada se nastavnici osećaju kao da ih je neko poslao na silu na ove sastanke, ako se ovi sastanci ikada sazivaju. Ovo odsustvo sastanaka dovodi do minimalnog angažovanja roditelja", kaže Berisha.

U dokumentarcu spontano je intervjuisano nekoliko starijih građana u nekoliko gradova u zemlji, koji su u svojstvu roditelja priznali da ne idu u školu kako bi posetili svoju decu i kako bi se upoznali sa njihovim ponašanjem i uspehom. Njihove izjave, bez obzira na to što ne treba da se smatraju stvarnim odrazom stvarnih percepcija roditelja, sadrže neodrživa i nejasna opravdanja.

Ministarka pravde, Nekibe Kelmendi priznaje da "glavni problem proizilazi iz činjenice da se do sada nismo ozbiljno pozabavili ovim problemima. Drugo, smanjene su aktivnosti međunarodnih humanitarnih organizacija koje se bave ratnim traumama. Ovo su elementi i faktori koji su uticali na prisustvo nasilja u školama". Sa druge strane, ministar unutrašnjih poslova, Zenun Pajaziti kaže da je na svim zajedničkim sastancima naglasio da "intervencija mehanizama MUP-a treba da bude poslednja".

U dokumentarcu su prikazani različiti privatni video snimci načinjeni od strane samih učenika koji su postavljeni na veoma posećenim internet stranicama, gde se između ostalog vidi razuzdano ponašanje učenika po školama u različitim gradovima zemlje, jedan profesor koji tuče učenike iz celog razreda svojim kaišem,

za šta Direkcija za obrazovanje kaže u dokumentarcu da se profesor šali sa učenicima tokom slavljenja rođendana drugog učenika u učionici, ali o čemu svedoči drugi snimak gde on jednog drugog dana igra razdragano sa svojim učenicima u učionici.

Arsim Shala, sekretar gimnazije "Bedri Pejani" u Peći kaže: "Pre svega, učenici koriste mobilne telefone, što je zabranjeno i kao posledica istog objavljuju svoje snimke, kao što je to bio slučaj sa nastavnikom iz naše škole".

Iako nije potencirano od strane protagonista ovog dokumentarca, upotreba mobilnih telefona zabranjena je administrativnim naređenjem "Kodeks ponašanja i disciplinske mere za učenike srednjih i viših škola", br. 4/2007, donetim od strane MONT-a 9. marta 2007, međutim njegova primena nije razmotrena ni u jednoj školi na Kosovu.

Ferdinand Nikolla, izvršni direktor FIQ-a, kaže da kosovske institucije treba da upravljaju u većoj meri procesom izrade strategija i zakona. "Ovo je kritičan trenutak kada Vlada zemlje treba da radi mnogo više na koordinaciji donatora, pošto treba da prekinu praksu potrošnje 80 procenata svojih finansijskih sredstava na tehničku pomoć". Sa druge strane, Labinot Salihu, vođa projekta "Sigurnost u školama" FIQ-a, čiji sastavni deo jeste i ovaj izveštaj, rekao je u dokumentarcu da je uloga školskih saveta u ovom problemu nezamenjiva sve dok institucije na centralnom i lokalnom nivou ne pronađu najbolji put da podrže odluke donete od strane Školskih saveta, i da je ovo način da se pronađu funkcionalni mehanizmi sprečavanja nasilja u školama.

IX. Naučene lekcije i preporuke

- Školski saveti po svim kosovskim školama treba da budu funkcionalizovani i da deluju na način predviđen odnosnim zakonom, osnažujući na ovaj način ulogu svakog člana, posebno roditelja;
- Direkcije za obrazovanje, u skladu sa kosovskom strategijom bezbednosti u zajednici, odnosno kosovskom strategijom za sigurne škole, treba da izrade konkretne programe za poboljšavanje sigurnosti u školama, ubacujući u ove programe specifičnosti odnosnih opština, što neće biti u suprotnosti sa domaćom strategijom;
- Direkcije za obrazovanje treba da ostvaruju blisku saradnju sa školskim savetima u odnosnim opštinama i da ponude prostor i mogućnost delovanja;
- Centralne institucije (MONT, MUP, MP, MRSS) treba da stvore i uspostave funkcionalne mehanizme koji će obezbediti među-ministarsku saradnju tokom realizacije aktivnosti u fazi izrade i sprovođenja domaće strategije;
- Vlada Kosova, u najkraćem mogućem roku, treba da počne sa izradom srednjeročne kosovske strategije sigurnosti u školama za period od 2009 - 2012;
- Vlada Kosova treba da razmotri onaj deo zakona³ koji se odnosi na ovlašćenja koje škole imaju kada govorimo o odlukama koje mogu doneti, odlukama koje se odnose na upravljanje poslovima i delatnosti škola.
- Javne škole na Kosovu treba da raspolažu svojim žiro računima i treba da planiraju i upravljaju budžetom za troškove i potrebe škole.

³ Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju na Kosovu br. 2002/2

Table of contents

I. Introduction.....	2
II. Executive Summary.....	3
III. Work With Schools – School Councils – Training.....	5
IV. Municipality – Directorate of Education.....	9
V. Central Institutions.....	9
VI. Media – Documentary.....	10
VII. Lessons Learned and Recommendations.....	12

Acronyms

FIQ	Forum for Civic Initiatives
MEST	Ministry of Education, Science and Technology
MJ	Ministry of Justice
MIA	Ministry of Internal Affairs
MWSW	Ministry of Work and Social Welfare
JCK	Judicial Council of Kosovo
CS	Correctional Service
KPS	Kosovo Police Service

Acknowledgements

This report was written by the Safety In Schools project team at the Forum for Civic Initiatives (FIQ). We wish to thank the Balkan Trust for Democracy (BTD for their invaluable financial support. At the same time, we wish to thank all the partners who contributed to the successful implementation of this project.

Introduction

Among the highest priorities of the Forum for Civic Initiatives (FIQ) are improving safety in schools, enforcing citizen ownership of the solutions to safety problems and the creation of a safer and more efficient educational system.

The project "Safety In Schools" was launched in 2005 in the high schools of Gjilan and Ferizaj, and was implemented this year in three high schools of Prishtina, identified in previous research by FIQ¹ as the most problematic schools in the municipality of Prishtina.

Concrete work in solving safety problems in high schools in Gjilan and Ferizaj has produced many successes, making possible the solution of safety problems through various means, including enforcing the role of a Students' Council in fighting and preventing different violent incidents; strengthening cooperation between responsible institutions and the Council of students and parents; regular use of uniforms; regular meetings of Students' Councils; regular liaison with Police on different matters inside the schools, etc. There were many real results regarding the improvement of safety inside the physical environment of schools through the construction of fences around schoolyards in order to prevent unwanted persons getting inside.

In order to ensure that all schools have an efficient and stable Council, FIQ has enabled the establishment of offices for Students' Councils in Gjilan and Ferizaj, enabling in this way continuous and long-term activities in fighting and preventing different incidents in and out of the school.

Safety in high-schools of Kosova is still a challenge for the community and institutions of Kosova. Even though it seems actions aimed at improving the situation are being planned by our institutions, there are no real results yet.

Now, when Kosova is completing its legal framework governing safety, it seems that even school safety problems will be addressed by responsible institutions, though there is no information on when it will happen. At the end of the first part of this year, the Ministry of Internal Affairs (MIA), the Ministry of Education, Science and Technology (MEST), the Ministry of Work and Social Welfare (MWSW), the Kosova Police Service (KPS), the Judicial Council of Kosova (JCK) and others compiled a Memorandum of Understanding with the aim of preventing anti-social and delinquent behaviour in the educational and professional institutions of Republic of Kosova.

FIQ welcomes this necessary step for our schools with the hope that the Government of Kosova will establish and enact other similar mechanisms in order to ensure that there will be successful implementation of activities and assumption of responsibilities. FIQ considers that the Government should provide more

¹ Safety in Schools: Challenge for the Community - http://www.fiq-fci.org/images/publications/safety_in_schools.pdf

monitoring mechanisms in order to make sure that the memorandum is being implemented by the parties. Such monitoring could be done by the media and civil society.

As part of the Safety Strategy of Kosovo, MIA is compiling a national strategy for the improvement of safety in schools, a strategy which, in the long-term, aims to guarantee educational conditions for a more peaceful and safer environment, where all relevant actors in the field of education and safety will be engaged. The compilation of this strategy is expected to begin at the end of this year.

FIQ considers that the process of compiling the strategy for safety in schools should be an open process in consultation with all relevant actors in the field of education and safety, including educational personnel, students, directorates of education, parents, Kosovo Police, justice bodies, civil society organizations and other groups of interest. The process of drafting the strategy should be administered by national experts with the support of international organizations in Kosovo. It is very important to take the conditions and characteristics of Kosovar society into consideration during the process of drafting the strategy for safety in schools, and ensure that the strategy is based on the real needs and characteristics of our society. Kosovo has witnessed the bringing of different experiences from different countries of the globe with the idea that they could be implemented and function well here, but the truth is that we have rarely had any success. Thus, this is not to be recommended in the present case. Many experiments have been done in Kosovo with the law and many strategies have been adapted from other countries; now it is time for Kosovo to be governed based on the needs of the citizens and the characteristics of the citizens' lives, while benefiting from the presence of international organizations.

II. Executive Summary

It was found that Students' Councils in almost all high schools do not play the role given them by the law on primary and secondary education², in which, in Article 29, it is stressed: 29.1 *"Every educational institution with public funds has a school Council. In case the school Council cannot be established or cannot be gathered for a period of three months, its functions pass to the School Principal, subject to making efforts for the establishment and gathering of the Council at least once a year"*, which is followed by Article 29.2: *"Each School Council consists of: 3 representatives of parents; 5 representatives of school professors; In the cases of schools of level 2 and 3 (high schools), 1 representative chosen by the students of that school and belonging to that school"*. Following that is Article 29.9 which stresses that: *"The School Council has the right:*
(a) *To compile school regulations, which are then presented to the municipality for approval;*
(b) *To elect one representative of parents and one representative of professors in order to participate in nominating the school principal and professors according to procedures defined by this Law and other instructions drawn based on the relevant law;*

² http://www.masht-gov.net/advCms/documents/1_RREG_LIGJI_SHQIP_Nr.20022.pdf

(c) To decide on defining funds with the contribution of parents and other funds out of the school budget; and

(d) To decide on school activities."

Article 29.11 *"Except for this, the school Council is to be consulted on the following:*

(a) Physical development of the school;

(b) Issues on additional syllabuses for the schools;

(c) Reactions of the municipality to any political or consultative document related to education in Kosova;

(d) National dates of school holidays."

Lack of parents' interest in decision-making in schools has been identified as an important reason why school Councils are not functional or do not carry out their duties. According to the law, the representative of the parents' council acts as the head of the school Council. The role of the Council has been identified as very important for the progress of education with a special emphasis on prevention of school violence.

All respondents have stressed that Kosova needs a systemized institutional approach in the long-term strategy for the prevention of violence in schools.

The mediating and advocating role of civil society has been considered as very important in addressing and preventing violence in schools.

The majority of respondents from schools are not satisfied at all with the competencies for decision-making by school bodies which are responsible for preventing school violence.

Cooperation between schools and the institutions of Kosova, in general, has been considered good. Respondents from schools have noted that this cooperation needs to be improved in the future.

Refusal of decisions taken by school Councils or school Directorates on the part of the Municipal Directorate of Education or at the central level have been identified as a problematic factor in the management and progress of work in schools. More than half of respondents have mentioned several occasions when the decision of the school was refused by the Municipal Directorate of Education or the Ministry of Education. Another issue of concern is that students with connections to educational officers in municipalities or ministries, have used those connections to nullify decisions by schools for expelling students or for taking any other measure.

Interviews revealed that that no school has any real statistics measuring violent incidents during 2007 and the first half of 2008. Furthermore, there is a big difference in the numbers of cases reported by school principals and students during our work. In general, our respondents have said that during one school year there can be up to five cases of violence per school.

Most of the respondents see a role for police in preventing violent incidents in schools by organizing consultative meetings with students and professors. Moreover, an important aspect of police involvement which has been identified is the control of schools, at the request of the school Principal or school Councils, in

order to confiscate illegal weapons in the possession of students or professors. Their intervention in incidents and the arrest of students causing violence in schools has been identified as a very helpful factor in school safety.

III. Work with schools – School Councils – Training

Safety in the public schools of Kosova is a matter which draws much attention. The actual situation in the schools of Kosova is a concern for parents, students and other interested parties. This matter has not yet been dealt with at the national level and initiatives for the improvement of this situation have been fragmented, and uncoordinated. Recently, a memorandum of understanding has been signed between relevant ministries in order to improve the situation in schools, however, safety in schools is a process in which other actors have to participate as well. The approach of the Forum for Civic Initiatives to increase safety in schools, in which interested parties will be able to draft an action plan, take ownership and for which they will feel responsibility during the implementation phase is also an important contribution towards this issue.

Aim:

The general aim of this project has been to put theoretical approaches into practice: to demonstrate concepts and implement methods leading to a safer environment in schools; to establish a critical level of experience which can be carried on through institutional or individual networks in order to ensure the success of this project.

The specific aim of this project has to do with training interested parties in identification, prioritization and establishment of an action plan in schools in order to contribute to creating a safer environment in schools. Interested parties include School Councils which consist of parents, students and school Principals or other school administrators (school principals/administrators do not have the right to vote).

The schools selected for this project were the high school "Gjin Gazulli," the high school "Hoxhë Kadri Prishtina" and the gymnasium "Sami Frashëri."

The project objective was to train school councils in the identification of problems in schools, the means of setting priorities and the compilation of an action plan based on the list of defined issues and priorities.

Methodology:

Initially, the project team has made an analysis of the existing situation in the schools of Kosovo. In order to achieve this, the project team used secondary sources of data (reports by different organizations and institutions on the safety of schools in Kosovo). Trainings have been held in three high-schools: the gymnasium "Sami Frashëri" and in the high school "Gjin Gazulli" and "Hoxhë Kadri Prishtina."

Trainings were set for certain days and each training lasted for more than four working hours. In the first training at the high school "Gjin Gazulli" there were sixteen participants: nine students, six representatives from the council and the school Principal. From the high school "Hoxhë Kadri Prishtina" there were eleven participants: six students, the representative of parents, two professors, vice-principal and school Principal. Training at the high school "Sami Frashëri" was held individually with representatives of each group, since it was impossible to gather them all. However, their opinions were more or less the same.

Training procedure

During the training, trainers initially presented methods and techniques for identifying problems related to school safety. Afterwards, ideas were shared inside the group (with the assistance of the trainer) and later, participants identified issues that required immediate treatment. Through the SWOT method strengths, weaknesses, opportunities and threats were identified, which helped in setting priorities for the action plan. After the priorities were identified, trainers began helping participants to compile an action plan. It was made clear to the work group that the implementation of any action plan has certain financial costs and as such requires coordination between interested parties. The group learned that the mechanisms which may be of use when facing the implementation of an action plan are: public/private partnerships (community assistance), outside financial sources (central government, local government, international organizations, etc.), and school funds.

Results

This action plan will be a standard feature of future plans for school safety and contains an integrated structure, including means of preventing threats in schools. Next the issue of reaction or the means of reaction by schools will be treated in regard to threats in schools and the issue of "returning to life" or re-socializing the victims of such threats. Below, we have presented in details what these action plans contain:

Prevention of threats

Prevention programmes are a crucial component of an integrated plan for school safety. The aim of these programmes is to create a safer environment in schools which supports academic advancement. These programmes address issues such as violence in schools, drug abuse and a general evaluation of danger. The primary objective is to prevent dangerous incidents.

Reaction (response)

Some incidents cannot be prevented. In these cases, certain steps need to be taken to react effectively to these problems. By having an action plan for these situations, schools minimize the effect of these problems and continuously improve their means of reaction. It is important that this reaction is coordinated with all interested parties in order to reduce the effects of eventual problems. Such coordination would offer maximal results in keeping the situation under control and minimizing these problems.

"Returning to life", "Re-socializing"

We need to be ready to help students and staff in dealing with emotional and other problems. In order to achieve this, an action plan needs to be compiled containing forms of assistance for students and staff affected by problems.

Results from the individual action plans of schools

High school "Hoxhë Kadri Prishtina," high school "Gjin Gazulli" and gymnasium "Sami Frashëri"

Vision: "A contemporary school with international standards, well organized and with qualitative achievements; preparation of students for the job market and other governmental work with a safe environment"

Managing threats

- Returning autonomy to schools (competencies in school),
- Authorizing the person appointed as a caregiver,
- Cooperation and communication with medical services,
- Opening a bank account for the school.

Setting Objectives

Objective 1: Reform of professional education, preparation of staff (training), functioning equipment (contemporary technology) with laboratories, and creation of other working conditions for a period of five years.

Objective 2: Memorandums of understanding with governmental institutions and businesses around Kosova for a period of five years.

Objective 3: Creating a more peaceful and safer environment, governed by school regulations, for a period of five years.

The achievement of these objectives, according to the work group of the high school "Hoxhë Kadri Prishtina", can be done through the following activities:

Compilation of educational syllabuses,

Regular cooperation between interested parties,

Establishment of practical responsibility for school safety (even through private professional security companies)

Identification of problems:

- Weapon possession without a permit is one of the key problems in schools,
- Massive fights sometimes occur,
- General lack of discipline, lack of respect for school regulations,
- Smoking and drug abuse,
- Lack of security in schools,
- Lack of competencies for school principals and administrators, which helps problems persist inside the school even after they have been identified. (School leaders do not currently have the right to penalize students and professors for breaking school rules),
- Communication with parents is at a low level.

Approach to these problems

- We propose that the school provide its own security (guards), and we have made a proposal for parents to finance it.
- It is also proposed to install security cameras in corridors and schoolyards.
- Installing lighting in the school and its surrounding is one of our priorities.
- Compiling a strategy for the school is a priority and we expect assistance in this effort.

Recommendations

It is recommended to solicit more assistance from central levels in the compilation of an Action Plan, which is executable and real. On the other hand, there must be efforts to establish mechanisms for monitoring progress through different phases of this plan. Cooperation between interested parties such as the school, community and government is critical, which was also noted by the respondents. It is believed that with continuous engagement in the actions mentioned above progress in school safety will be achieved, which corresponds with the key objective of this project.

Support by the micro-grant of FIQ and institutions

A small financial grant was foreseen for this project by FIQ from the very beginning. In consultation with local institutions (Municipal Directorate of Education) and central institutions (Ministry of Education, Science and Technology and Ministry of Internal Affairs), and at the request of the Council of "Gjin Gazulli" school, FIQ decided to equip the high-school "Gjin Gazulli" with 11 doors for classrooms. The main needs identified for this school are the grave condition of classrooms and lectures held in those classrooms. Its infrastructure is rather old and quite damaged. This was identified by them as a daily problem in their education, especially for school safety.

IV. Municipality – Directorate of Education

Approach of the Directorate of Education to the issue of school violence

The Directorate of Education in the Municipality of Prishtina, up to and including 2008, has not identified any mechanism or instrument for an institutional and systematized treatment of violence in schools. After meeting with the Director for Education in the Municipality of Prishtina, violence in schools was identified as a phenomenon which is increasing everyday. Today the municipality, with the help and mediation of FIQ, is an important actor in the preparatory phase of mid-term strategies for preventing violence in schools.

V. Central Institutions

Approach of central institutions and police to the issue of school violence

Central institutions involved in the issue of safety in schools have a close relationship with each other. All of them have confirmed the existence of violence in schools and have ascertained that this phenomenon has an immensely negative effect on the educational process.

They see the role of school Councils as very important, even irreplaceable, in dealing with and preventing violence in schools. Central institutions (including Kosova Police) see the school Council as a body with a leading role in the school affairs.

The strategy of Kosova's Government for the prevention of violence in schools is considered a necessary and integral part of the general strategy for safety in Kosova. This strategy should be implemented in the high schools of Kosova during 2009.

Towards the end of the 'Safety in schools' project, FIQ proposed to the Ministry of Internal Affairs, which will be leading the process of compiling a mid-term strategy for safety in schools, to compile a concept-document for further steps which need to be taken in this direction.

Central institutions also see the role of civil society as valuable. They consider that non-governmental organizations have an irreplaceable role as mediators in the problem of violence in schools.

The role of police is considered preventive, a role which needs to be combined with intervention and systematic preventive activity of violent incidents. Meanwhile, the role of courts is seen in dealing with emergent cases of violent incidents in schools. The Police during 2008 have compiled a strategy to prevent and combat violent behaviour in schools.

VI. Media - Documentary

The Forum for Civic Initiatives has continuously given its contribution through presentations in the media regarding the problem of safety in schools and through meetings with representatives of institutions responsible for education and safety. All this was done for the last three years through different projects treating this subject.

Recently, the public television company, Radio Television Kosova (RTK), prepared a documentary called "Violence in schools" sponsored by FIQ, through the project which this report covers, with the financial support of BTG.

In the documentary, broadcast on 11 September 2008 on RTK, different interviews were included with representatives of institutions and actors who are part of discussions and efforts for institutional approaches safety problems in schools: the Minister of Education, Enver Hoxhaj; the Minister of Internal Affairs, Zenun Pajaziti; the Minister of Justice, Nekibe Kelmendi; the Deputy Commissioner of Police of Kosova, General/Lieutenant-Colonel Sheremet Ahmeti; the General Director of the Correctional Service of Kosova, Metije Ademi; the Mayor of Prishtina, Isa Mustafa; the Students' Council of the high school "Gjin Gazulli"; Isa Morina, the Head of the Parents' Council of the same school; Shemsi Berisha, the Principal of the gymnasium, "Kuvendi i Arbërit" in Ferizaj; Enver Azemi, the former head of the Students' Council of Ferizaj; Ardit Gashi, the Principal of the technical school "Pjetër Bogdani" in Ferizaj; Isuf Qalaj, an officer of the Directorate for Education in Peja; Izet Musa, secretary of the gymnasium "Bedri Pejani" in Peja; Asim Shala, Principal of the technical school "Shaban Spahija" in Peja; Suzana Matoshi; the Executive Director of the Forum for Civic Initiatives (FIQ), Ferdinand Nikolla and the Manager of the 'Safety in schools' project at FIQ, Labinot Salihu.

In this documentary it was stated that, based on Police statistics, Prishtina is considered to have the highest number of cases of violence in schools.

Deputy Commissioner of Police Sheremet Ahmeti said that similar cases are present everywhere, and the Police is continuously taking the necessary measures. Meanwhile, the Correctional Service considers violence in schools very troubling, and mostly blames the parents.

In this documentary several students told their experiences of these incidents. Some of them had seen their fellow-students being involved in violence and others proudly told us how they fought against another group of young men.

The Minister of Education, Enver Hoxhaj, said that several schools have suffered violent acts during this year and the Ministry has received many letters and complaints from the school Principals and professors. "We are trying to work as closely with them as possible and consult them on means of directly preventing the phenomenon of violence," said Minister Hoxhaj.

Shemsi Berisha, the Head of the Parents' Council of the high school "Gjin Gazulli" in Prishtina, said that parents are not very concerned with instructing their children not to cause problems in school. "I am a parent myself, and I see that professors are acting as though someone has brought them by force to the meetings, if meetings

are called at all. This lack of meetings results in minimal commitment from parents," said Berisha.

In this documentary, interviews were done spontaneously with several citizens in different cities of the country, who, as parents, admitted that they do not go to schools to visit their children and to get informed of their behaviour and performance. Their statements, which are not to be considered as an accurate picture of the real perceptions of parents, include hazy and unclear justifications.

The Minister of Justice, Nekibe Kelmendi, admits that "the main problem comes from the fact that until now we have not dealt seriously with these problems. Secondly, there has been a reduction of activities by international humanitarian organizations which deal with war traumas. These are elements and factors which have had an effect on the prevalence of violence in schools." Meanwhile, the Minister of Internal Affairs, Zenun Pajaziti, says that he has always stressed in all his meetings that "intervention by organs of the Ministry of Internal Affairs should be the last resort."

In the documentary, scenes from private video-recordings were also shown, which were made by students and were published on different well-known internet sites. These videos show unacceptable behaviour by students in different cities of the country and a professor who beat the whole classroom with his belt. A representative of the Directorate of Education said in the documentary that this professor was joking with students during the celebration of his birthday in the classroom. However, there is another recording showing the same professor in a very good mood on another day with his students in the classroom.

Arsim Shala, secretary of the gymnasium "Bedri Pejani" in Peja said; "First, students use their mobile phones, which are prohibited, and as a result they publish their videos, as was the case with the professor of our school."

Even though it was not mentioned by participants in this documentary, the use of mobile phones is prohibited by the administrative instruction "Code of behaviour and disciplinary measures for students of high schools," Number 4/2007, issued by the Ministry of Education, Science and Technology, on the 9th of March, 2007. However, this instruction not taken into consideration and implemented by any school in Kosova.

Ferdinand Nikolla, Executive Director of FIQ, said that institutions of Kosova need to have more ownership of the compilation of strategies and laws. "Now is a critical time when the country's government needs to work more on donor coordination; they should stop their practice of spending 80 percent of funds on technical assistance." Meanwhile, Labinot Salihu, manager of the 'Safety in schools' project at FIQ, which is covered in this report, said in the documentary that the role of school Councils in dealing with this problem is irreplaceable and that local and central institutions must find the best way to support decisions taken by school Councils. He added that this is the best way to find functional mechanisms for the prevention of violence in schools.

VII. Lessons Learned and Recommendations

- School Councils in all the schools around Kosova need to become functional and need to act according to the applicable laws, by incorporating the role of every member, and especially parents;
- The Directorates of Education, in compliance with the Kosovar strategy for safety in communities, and the Kosovar strategy for safer schools, need to compile programmes with the aim of improving safety in schools, by including in these programmes specific elements for respective municipalities, which will not be in conflict with the national strategy;
- Directorates of Education need to cooperate closely with the School Councils of their municipalities and to offer them space and opportunities for action;
- Central institutions (MEST, MIA, MJ, MWSW) need to establish and put in place functional mechanisms which ensure inter-ministerial cooperation during the realization of activities in the phase of compiling and implementing the national strategy;
- The Government of Kosova needs to start the compilation of the mid-term strategy for safety in schools 2009 - 2012 as soon as possible;
- The Government of Kosova needs to review the law³ concerning competencies that school authorities have regarding decisions they can take, decisions which are linked to the management of the work and activities of schools.
- The public schools of Kosova need to have their own bank accounts and need to plan and manage their expenditures according to the needs of the school.

³ Law on primary and secondary education in Kosova no.2002/2

Forumi për Iniciativa Qytetare (FIQ), është një organizatë joqeveritare e përqëndruar në zbatimin e ligjit që punon për të rritur pjesëmarrjen e qytetarëve në proceset vendim-marrëse, për një rajon ballkanik të drejtë, paqëndashës dhe të zhvilluar.

Forum za Građanske Inicijative (FIQ) pretstavlja nevladinu organizaciju usresređenu na vladavinu prava, koja radi kako bi uvećala učešće građana u procesima odlučivanja u cilju uspostavljanja pravednog, mirnog i razvijenog balkanskog regiona.

The Forum for Civic Initiatives (FIQ) is a non-governmental organization with a focus on the rule of law that works to increase citizen participation in decision-making processes for a just, peaceful and developed Balkan region.

Forumi për Iniciativa Qytetare (FIQ)

Rr. Bedri Pejani Nr. 7/A
10000 Prishtinë, Kosovë
+381 (0) 38 248 677
info@fiq-fci.org
www.fiq-fci.org
www.safeplaceproject.org

Forum za Građanske Inicijative (FIQ)

Ul. Bedri Pejani br. 7/A
10000 Priština, Kosovo
+381 (0) 38 248 677
info@fiq-fci.org
www.fiq-fci.org
www.safeplaceproject.org

Forum for Civic Initiatives (FIQ)

Rr. Bedri Pejani 7/A
10000 Pristina, Kosovo
+381 (0) 38 248 677
info@fiq-fci.org
www.fiq-fci.org
www.safeplaceproject.org